

Aleksander Świętochowski (1849–1938),

Aleksandra Bąkowska (1851–1926)

Aleksander Świętochowski

Aleksander Świętochowski (pseudonim Władysław Okoński, Poseł Prawdy, O. Remus, Oremus, Liber, Gezyasz, Nauczyciel i in.) urodził się 18 stycznia 1849 roku w Stoczku koło Garwolina, na Podlasiu, zmarł 25 kwietnia 1938 roku w Gołotczyźnie koło Ciechanowa. Był publicystą, dramaturgiem, prozaikiem, działaczem kulturalnym i społecznym, historykiem i filozofem, czołowym ideologiem pozytywizmu warszawskiego i przedstawicielem polskiego liberalizmu, reprezentującym postawę racjonalistyczną i wolnomyślicielską. Do szkoły chodził w Siedlcach i Lublinie. Studiował na wydziale filologiczno-historycznym w Szkole Głównej i na Uniwersytecie Warszawskim (1866–1870). Jego manifest *My i wy* (1871) i *Praca u podstaw* (1873) zawierają główne założenia programowe pozytywizmu. W życiu wyznawał liberalizm, a w okresie międzywojennym był publicystą opozycyjnym wobec sanacji. Tytuł doktora filozofii (praca *O powstaniu praw moralnych*) uzyskał w Lipsku, w 1876 roku.

Po powrocie do Warszawy publikował artykuły w „Przeglądzie Tygodniowym”, na łamach którego przedstawił program młodych pozytywistów. Od 1878 roku był redaktorem i wydawcą „Nowin”, przez blisko dwadzieścia lat (1881–1902) wydawał „Prawdę”, gdzie publikował felietony „Liberum veto”, potem miesięcznik „Kultura Polska” i „Humanista Polski”. Współpracował też z „Myślą Narodową”. Zabiegał o autonomię dla Królestwa Polskiego. W 1906 roku założył Towarzystwo Kultury Polskiej, którym kierował do roku 1913. Miało ono swoje oddziały w Ciechanowie, Pułtusk, Mławie, Płońsku. Rzecznik postępu, popularyzator oświaty i kultury, walczący o równe prawa dla kobiet i Żydów. Przeciwstawiał się konserwatyzmowi, wsteczniectwu i klerykalizmowi. Pod pseudonimem „Poseł Prawdy” pisywał felietony. Publikował artykuły społeczno-polityczne i krytycznoliterackie. Był także autorem dramatów o tematyce filozoficzno-moralnej i historii idei oraz nowel.

Prowadził działalność społeczno-oświatową, a za największe dzieło swojego życia w tej dziedzinie uważał powstanie, jeszcze pod rozbiorami, szkół rolniczych w Gołotczyźnie – szkoły gospodarstwa domowego dla dziewcząt wiejskich (1909 r.) założonej przez właścicielkę wsi, Aleksandrę Bąkowską i 3 lata później szkoły rolniczej dla chłopców o nazwie *Bratne*. Być może nie zaangażowałby się osobiście w tę działalność, gdyby nie poznał Aleksandry. Połączyły ich ideały i uczucie. Od 1912 roku aż do śmierci mieszkał w Gołotczyźnie. Jeździł do Goładowa, Sokołówka i innych szkół z odczytami, do niego także przyjeżdżało wielu pisarzy i działaczy po słowa otuchy, radę. W Gołotczyźnie powstała większość jego aktualnych po dzień dzisiejszy utworów.

W roku 1927 otrzymał nagrodę literacką miasta Łodzi. W 1935 roku został odznaczony Złotym Wawrzynem Akademickim Polskiej Akademii Literatury.

Zmarł 25 kwietnia 1938 roku w Gołotczyźnie. Pochowany na cmentarzu w Sońsku koło Ciechanowa, zwrócony twarzą w stronę szkół rolniczych, którym poświęcił dużą część swojego długiego życia oraz prawie cały majątek. Pamięć o nim przetrwała w świadomości kolejnych pokoleń. W Gołotczyźnie powstało Muzeum im. Aleksandra Świętochowskiego. Jest tam jego pomnik dłuta Tadeusza Łodzińskiego, tablica pamiątkowa ufundowana przez Towarzystwo Miłośników Ziemi Ciechanowskiej na

Almie, domu, w którym spędził ostatnie miesiące życia. Jego syn Ryszard Świętochowski był działaczem politycznym.

Twórczość

- Wydania zbiorowe *Pism* (1896–1900), II. wydanie (1908–1909), 7 tom zawiera: I–II. *Obrazki powieściowe*, III. *Bajki*, IV–VI. *Utwory dramatyczne*, VII. *Duchy*, cz. I–III. (część IV–VI. w 1909 roku jako VIII. tom *Pism*, poemat dramatyczny prozą, główne dzieło Świętochowskiego). *Pamiętnik* drukowany w "Wiadomościach Literackich" (1931/1932). Wydał ponadto: *Genealogia terażniejszości* (1935), powieść *Twinko* (1936).
- Książka dla młodzieży: *Czcigodni Polacy. Charaktery* (1923).
- Dramaty: *Niewinni, Nieśmiertelne dusze. I. Ojciec Makary* (1876), *Piękna* (1878), *Dramata* (Antea, Na targu, Helvia, Poddanka, Błazen, Za maską – 1879), *Aureli Wiszar* (1888), *Regina* (1889), *Hultaj* (komedia – 1923).
- Powieści: *O życie* (Damian Capenko, Chawa Rubin, Karl Krug – 1879), *Klemens Boruta* (1880), *Aspazja* (1885), *Drygałowie* (1914), *Nałęcz* (1929).
- Studia filozoficzne: *O powstawaniu praw moralnych*, *Dumania pesymisty* (1877), *Wolter* (1878), *O epikureizmie* (1880), *Poeta jako człowiek pierwotny* (1896), *O prawach człowieka i obywatela. O prawach mniejszości* (1906), *Utopie w rozwoju historycznym* (1910), *Ofiarność obywatelska* (1911), *Źródła moralności* (1912), *Historia chłopów polskich w zarysie* (1925–1928).

Aleksandra Bąkowska

Aleksandra Bąkowska urodziła się w Ślubowie w gminie Sońsk w 1851 roku. Sędzimirowie, skoligaceni z arystokratycznymi rodami, planowali dla młodej hrabianki typową na owe czasy przyszłość. Szybko wydali ją nawet za mąż za przedstawiciela środowiska, do którego ona nie chciała należeć. Już z nazwiskiem męża wyjechała do Warszawy, ograniczając kontakty z rodziną, która nie akceptowała jej poglądów i wyborów. Związała się z czasopiśmie „Głos”, które nawoływało do walki z nędzą ludności chłopskiej, o oświatę i kulturę. Przetłumaczyła dzieło antropologa i socjologa, Morgana „Społeczeństwo pierwotne” i książkę Taylora „Antropologia”. W 1889 roku w czasopiśmie ludoznawczym „Wisła” opublikowała artykuł pt. *O metodzie badań i rozwoju instytucji w zastosowaniu do praw małżeństwa i pochodzenia*. W 1880 roku kupiła majątek ziemski w Gołotczyźnie, od początku planując przeznaczenie go na cele społeczne. Załatwiając formalności związane z zalegalizowaniem szkoły dla dziewcząt, poznała Aleksandra Świętochowskiego. Wspólne marzenia i uczucie połączyło tę parę na wiele lat.

Zmarła w maju 1926 roku. Pochowano ją na cmentarzu w Klukowie, obok rodziców. Na grobie widnieje napis:

Żyła w zacności, zmarła w chwale, zmartwychwstaje w czci serc wdzięcznych.

Pamięć o niej i jej dziele wciąż trwa. Cmentarz odwiedza młodzież z Gołotczyzny. Ukazują się rocznicowe artykuły, które przypominają młodszemu pokoleniu jej postać, urodę, wielkie serce. I tylko niewielu jeszcze pamięta piosenkę, którą lubiła:

*Byśmy zawsze tak śpiewały,
Dzielne mogły być,
Gołotczyznę pamiętały,*